

« zurück blättern vor »

FLEJTUCH subst. m., ab 1534; auch *flajtuch*. **1)** ‘Mittel zum Abdecken einer Wunde bzw. zum Stillen der Blutung; auch übertr.’ – ‘zwitek gazy używany do tamowania krwi, tampon; też przen.’: 1534 FalZioł V 100, SPXVI *Fleytuch ieft v Barwierzow: owo czo wyfkubaią nici zftareychufty, A z tego knotki czynią albo też tak wziąwszy szczypty: na to mafci nakładą, á na rany prilożą [!]*. ◊ (†1611) 1613 SyrZiel 224, SP17 *knotek z fláytuchu ukręciwszy obmoczyć y w uszy kłaść*. ◊ (†1611) 1613 Syr.Ziel. 54, L *Flaytuch w rany kładą*. ◊ (1689) 1693 Haur Sk. 438, L *Mażcią tą trzeba fleytuchy albo knoty nacierać*. ◊ (†1696) 1728 Pot.Arg. 687, L *Cyrulik mu fleytuchy w rany kładł*. ◊ 1696 Pot.Pocz. 151, L *Krew mu wysysa, ranę stuli, Narobiwszy z rozdartéy fleytuchy koszuli*. ◊ (1721) 1724 VadeMed 265, SP17 *zmoczywszy w tym Bálfamie [...] fleytuch przyłoż ná ranę*. ◊ (1788–1798) 1971 Kit.Pam. 519 *bielizny znoszonej i płócien na koszule i fleytuchy dla rannych*. ◊ (1895) 1949 Żer.Opow.II 56, DOR *Czarne, ciekące, przerośnięte korzonkami błoto pierzcha i fleytuchami pada na obnażone do kolan nogi chłopa*. – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (lek.), LSP (lek.), DOR (daw.). **2)** ‘schlampiger, tölpelhafter Mensch’ – ‘niechluj, niezdara’: (1781) 1877 Zabł.Zabob. 35, DOR *Wszak się wam nadarza widzieć niezręczność mojego szafarza Bartłomeja. Cóż z takim poradzisz fleituchem! dziś mój portret przenosząc, rozdarł go nad uchem*. ◊ (1857) 1872 Korz.J.Krewni 154, DOR *Stuga oczywiście był niedbały i nieporządny flejtuch*. ◊ (†1925) 1950–1952 Reym. Now. V 35, DOR *Flejtychy i próżniaki! ciągnęła zapalczywie (...)* *W mieszkaniach nigdy nie sprzątnięte, dzieci obdarte, wszystko aż lepi się od brudu*. ◊ (1938) 1948 Goj.Dwoje 21, DOR *Co za flejtuch (...) od tygodnia nosi ten szlafrok rozdarty na kolanie*. ◊ 1992 Lenart 95 *Ty brudasie – za ucho wyciągnęła mnie z ławki – Umyj się, debilny flejtuchu*. – L, SWIL (fig.), SW, LSP (przen.), DOR (pogard.). **3)** ‘Werg (Hanffasern) zum Laden und Putzen eines Gewehrs und anderer Gegenstände mit schmaler Öffnung’ – ‘klak służący do przybijania naboju w strzelbie oraz do jej czyszczenia; pakuły na drucie używane do czyszczenia wąskich otworów’: (1890) 1950–1953 Dygas.Piszcz.II 59, DOR *Maciej przygotowywał siekańce z ołowiu, nasypywał rogi prochem, zaopatrywał torby myśliwskie we flejtuchy, kapiszony itd*. ◊ [LBel.] vor 1900 Dyg., SW *Odnalaztem flejtuch od dwóch strzałów*. – SWIL, SW, LSP, DOR (daw.). ◊ **Var:** *flajtuch* subst. m., 1534 FalZioł V 92v, SPXVI ◊ [LBel.] (†1611) 1613 SyrZiel 224, SP17 – SPXVI, L (zan.), SW (stp.); *flejtych* subst. m., 1534 FalZioł V 100, SPXVI – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. ◊ **Etym:** nhd. **Fleituch* ‘flaien, feien = reinigen, waschen + *Tuch* = Stoff, Lappen; vgl. *Fleilauge, Fleitrog* (GÖT)’. ◊ **Konk:** †*knot*. ◊ **Der:** *flejtyczek* subst. m., 1716 PromMed, SP17 ◊

[LBel.] (1845) 1848 Bork.L.Cymb. 8, DOR, zuerst geb. CN, nur für Inh. 1; *flejtuszkiewicz* subst. m., ‘scherzhaft: Wundarzt’, [hapax] 1775–1806 Teat. 32 b, L *Flejtuszkiewicz – imię cyruliczka*. Zuerst geb. L; *flejtucha* subst. f., ‘das Sauleder [= schmutzige oder unsittliche Person, GRI]’, zuerst geb. BAN, nur für Inh. 2; *flejtuszyca* subst. f., ‘ein liederliches Sauleder, i. e. Frauenzimmer’, zuerst geb. BAN, nur für Inh. 2; *flejtuchowaty* adj., zuerst geb. L, nur für Inh. 2; *flejtuchowato* adv., [hapax] (1894) 1950–1953 Dygas. Gorz. 170, DOR *Nietrudno było spostrzec, że lokaje myli się i czesali się w ostatniej chwili i dla gości tylko: wyglądali flejtuchowato, niedbale*. Zuerst geb. DOR, nur für Inh. 2; *zaflejtuszyć* v. pf., ‘vernachlässigen, verunreinigen’, (1907) 1914 Zap.G.Ptak I 83, DOR, zuerst geb. DOR. ❖ Ursprünglich ein Terminus des Barbiergewerbes und wohl nie literarisch (trotz der Belege aus 1696 Pot[ocki] Pocz., L) und 1728 Pot[ocki] Arg., L. Das Wort heute nicht mehr gebräuchlich. Inhalt 3 ergibt sich aus der Verwendung ähnlicher Lappen zum Gewehrladen und -reinigen und ist wohl ein Terminus der Jägersprache (fehlt jedoch in SŁŁOW 1970). Der übertragene zweite Inhalt bezieht sich auf das Aussehen schmutziger Lappen, vgl. *szmata*, *ścierka* ‘Prostituierte u. dgl.’ (ZAWILIŃSKI 1926 bucht *flejtuch* neben *ścierka* als Bezeichnung für eine Prostituierte). Vielleicht verdankt *świntuch* ‘Schweinehund’ (zu *świnia* ‘Schwein’, gebucht bei LINDE ohne Beleg) seine Endung einer Kontamination mit *flejtuch* (vgl. mundartlich *flej*, *fleja* ‘dss.’ im Sw). Auch wenn die deutsche Zusammensetzung nicht belegt ist, ist sie jederzeit möglich und als deutsches Vorbild nicht unwahrscheinlich.

« zurück blättern vor »